

realizem (*al-Šūfiyya wa-l-sūriyāliyya*) med drugim zapiše te besede:

»Temeljna značilnost al-Niffarījevih tekstov je preseganje poimenovanj (*asmā'*), dokazov, pomenov, oblik, itd., ki se jih je posluževalo njemu predhodno pisanje (*kitāba*), da bi ponazorilo resničnosti (*ašyā'*) oz. to, kar je poimenovano. Al-Niffarī piše na skrivnosten način, ki se ga prej niso posluževali. Resničnosti osvobodi njihove preteklosti,

njihovih prejšnjih besed in ustaljenih načinov njihovega izražanja, ter jih postavi v drugo obliko, tako da jih izrazi z novimi poimenovanji. Pisanje je tukaj spreminjanje (*tağyīr*); prenavlja namreč resničnosti, s tem, ko prenovi njihove oblike in povezave, ter prenavlja jezik sam, s tem, ko uvaja (*tunši'*) nove povezave med besedo in besedo ter med besedami in resničnostmi.« (1995, 186)

Aljaž Krajnc

Reference

Adūnīs. 1995. *al-Šūfiyya wa-l-sūriyāliyya*. Bejrut: Dār al-Sāqī. Angleški prevod: 2005. *Sufism and Surrealism*. London: Saqī Books.

al-Daghistani, Raid. 2020. Spremna beseda. V: Al-Niffarī 2020, 107–121.

Henry de Lubac. 2017. *Na poteh k Bogu*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

Makdisi, George. 1974. Ibn Taymīya: A Šūfi of the Qādiriyya Order. *American Journal of Arabic Studies* 1:118–129.

al-Niffarī, 'Abd al-Ġabbār. 2020. *Knjiga mističnih postajališč in nagovorov*. Ljubljana: KUD Logos.

Marcin Godawa in Bojan Žalec, ur. *Image and Man – Correlations*. Krakow: Pontifical University of John Paul II, 2020. 125 str. ISBN: 978-83-7438-679-1

Znanstvena monografija *Image and Man – Correlations* je rezultat internacionalnega sodelovanja med slovenskimi in poljskimi akademiki. Obravnavani monografiji daje dodatno vrednost raznolik izbor avtorjev prispevkov, ki vsak s svojega področja osvetlijo pojem »podob«. Kakor povesta urednika v kratkem uvodu na začetku monografije, želi delo prispevati k boljšemu razumevanju in evalvaciji različnih oblik podob v naših življenjih. Znanstveni članki nam postrežejo z interdisciplinarnim pogledom na razkrivanje podob, pri tem pa so v ospredju antropološki, teološki, filozofski, izobraževalni in psihološki vidik.

Prezreti ne smemo niti vrednosti primesi umetnostne zgodovine, religiologije in estetike.

V znanstveni monografiji najdemo devet člankov osmih avtorjev. Avtor dveh člankov je Bojan Žalec, ki v prvem prispevku predstavi Kierkegaardov pogled na Boga. Pri tem se še posebej ustavi pri njegovem delu *Works of Love* (1847), pri katerem je jasno izražena filozofova težnja po etiki ljubezni. Žalec prepozna v Kierkegaardovi etiki ljubezni, ki temelji na svetopisemski zapovedi zlatega pravila, najpravičnejši način, prek katerega človek lahko postane tista podoba, za katero je bil ustvarjen.

V drugem prispevku (zadnji v monografiji) Žalec spregovori o islamofobiji, ki v prvi vrsti meče slabo luč na celotni islam in na vse muslimane in je kot takšna hkrati zaviralica graditve interkul-

turnega dialoga. V prvem delu prispevka Žalec predstavi karakteristike islamofobije, pri tem se navezuje na Todda H. Greena. Islam je po njegovem mnenju označen kot monoliten, drugi, slabši, sovražen, manipulativen in diskriminativen. Hkrati trdi, da so diskurzi proti islamu nekaj naravnega in da muslimanski kritizem na zahodu nima veljave. V drugem delu prispevka se avtor naveže na iskanje izvora islamofobije, pri tem še posebej omenja Bernarda Lewisa, po čigar mnenju vidi islam sovražnika v Zahodu. Razlog za to sta ljubosumnost in ponižanje muslimanov ter ostro nasprotovanje modernizmu in sekularizmu. Nadalje se Žalec posveti Saidovi kritiki zgoraj omenjene misli in izpostavi, da se orientalizem in islamofobija ne smeta enačiti. Prispevek članka je: izpostaviti razmislek o prihodnjih korakih, ki bi vodili do zmanjšanja islamofobije. Avtor predlaga: muslimane bi morali obravnavati kot sebi enake in jim dati priložnost, da se vključijo v zahodno družbo. Obenem je treba doseči, da se tudi širša javnost (in ne zgolj akademiki) zave, kako so različne informacije, ki jih oddajajo o muslimanih mediji, filmi in razni forumi, del islamofobijske industrije. Cilj je, doseči medkulturni in medreligijski dialog z muslimani na konkretni ravni in imeti pred očmi, da vsi muslimani niso teroristi.

Naslednji prispevek v monografiji se navezuje na embleme, ki prikazujejo liturgijo velikega petka in se hranijo v frančiškanskem samostanu v Krakovu. Magdalena Ficoń v svojem prispevku razloži trinajst emblemov, katerih zanimivost je povezovanje uprizorjenih podob in napisov v latinščini. Prvi emblem prikazuje Kristusa pred velikim duhovnikom, krasi pa ga napis »Oče, odpusti

jim, saj ne vedo kar delajo«. Napis pod drugim emblemom je vzeti iz Lukovega evangelija. Pravi: »Resnično, povem ti, še danes boš z menoj v raju.« (Lk 23,43) Zanimivo pa je, da emblem upodablja Cerkev; Ficońova to poveže z dejstvom, da človek z vsakim vstopom v cerkev prestopa nebeška vrata. Tretji emblem je povezan s tretjim Kristusovim stavkom na križu: »Žena, glej, tvoj sin!« (Jn 19,26) Tudi tukaj emblem ne prikazuje Kristusa na križu, prav tako ni prikazano nobeno trpljenje. Avtor upodobi rojstvo Cerkve in njenih teles na miren način. »Zakaj si me zapustil?« (Mt 27,46), to je napis pod naslednjim emblemom, ki uprizarja čoln na valovitem morju. Peta slika prikazuje Kristusa kot jelena, ki pije vodo. Pod njim je napis »*Sitio*« (Žejen sem). Ficońova v tem odstavku vidi simbolizem zmage, s katero je Kristus premagal zlo in odrešil človeštvo. Na šestem emblemu z napisom »Dopolnjeno je« (Jn 19,30) so naslikani trije križi, ki zelo preprosto prikazujejo Jezusovo smrt in s tem izpolnitev vseh prerokb. Naslednji (sedmi) emblem slika Boga na oblakih, ki z iztegnjeno roko čaka, da se njegov Sin vrne domov. S sliko se ujema tudi napis, ki pravi: »Oče, v tvoje roke izročam svojo dušo.« (Lk 23,46) Sledi emblem, na katerem je menora naslikana pred križem. Menora je simbol božje popolnosti, svetosti in blišča. Križ pomeni Kristusa, ki je resnična luč. Pod osmim emblemom je zapisano »Sonce je zakrito«. Slika na devetem emblemu prikazuje razpolovljeni tempelj. Tukaj se tudi napis »Tempeljska zavesa je bila strgana na dva dela« ujema s sliko. Ficońova vidi v tem konec stare zaveze in začetek nove zaveze. Naslednji emblem prikazuje razpokane skale; to se lahko navezuje na Mt 27,50–53. Enajsti em-

blem nosi zapis »*Monumenta apperta svnt*«. Prikazuje mirno ozadje z drevesi. V ospredju pa so liki, ki prihajajo iz groba. Dvanajsti emblema upodablja mesto z mestnimi vrati in ljudi, ki vrata obkrožajo. Ficońova zapiše, da je to prikaz vstajenja od mrtvih in s tem nakazilo eshatološke ere. Ljudje, ki so osvobojeni pekla, korakajo v sveto mesto Jeruzalem. Na zadnjem emblemu je naslikano pashalno jagnje, kakor Kristusa imenuje evangelist Janez. Avtorica sklene: ta analiza nakazuje, da nosijo poslikave v sebi globoko sporočilo in nekako kažejo na resničnost in pravičnost sveta.

Dagmara Pięta se v svojem prispevku osredotoči na posebno vrsto evangelizacije – na teologijo filma. V sodobni družbi, kateri se želi Cerkev po zadnjem koncilu približati, je film orodje za gradnjo dialoga in bratstva, na kar je še posebno opozarjal sv. Janez Pavel II. Teologija filma je ena od celic teologije umetnosti. V njej so zajeta vprašanja o bistvu človekovega bivanja in o relaciji sveta do vrednosti. Teologija filma tako išče odgovore na religijska, etična in moralna vprašanja in jih vključuje v filmsko govorico. Iz naslova prispevka, *The Idea of Theology of Film Based on Krzysztof Kieślowski's Works*, je razvidno, da se avtorica članka opira na enega od najuspešnejših poljskih filmskih režiserjev, Krzysztofa Kieślowskega (1941–1996). Njegova zbirka desetih srednjementražnih filmov, imenovana Dekalog, se osredotoča na življenje sleherne osebe in odpira vprašanja o pomembnih življenjskih tematikah, kakor so vprašanja smrti, prave ljubezni, sebičnosti, umora, neplodnosti, abortusa, osamljenosti, ugrabitve, materializma in raznovrstnih stisk.

Naslednji (četrti) prispevek v obravnavani monografiji nosi naslov Stigma-

tization of Emotinality. Avtorica v obravnavanem članku razume stigmatizacijo kot fenomen, ki označuje zunanjo vsiljeno negativno podobo in izziva negativni odnos do osebe, skupine ali družbenega fenomena, ki izraža različne podobe, prepričanja ali vrednote. Mateja Centa meni, da stigmatizacija prav tako cilja na čustva oziroma čustvenost. Stigmatizacija čustvenosti kaže na zunanjo vsiljeno negativno podobo ali negativni odnos do izražanja čustev, ki so lahko neprimerna ali pretirana. V prispevku avtorica navede več zgledov sodobnih raziskav, prek katerih pokaže, da je stigmatizacija žensk kot bolj čustvenih za nekatere raziskovalce dejstvo, za druge pa stereotip. Pri tem poudari, da so nekatere pričakovane čustvene reakcije lahko odvisne od spola, po drugi strani pa tudi temeljijo na prepričanju in verovanju, kakor ga daje zunanji svet, ki ga oblikuje družba. Družba ima lahko globoko utrjena pričakovanja glede ustreznosti izražanja čustvenega odnosa, kot posledico tega pa je v nasprotnem ravnanju težko zaobiti stigmatizacijo. Centa sklene, da na takšen način postopek stigmatizacije pogosto deluje nepremišljeno in se bo ohranil, vse dokler bodo obstajale pomembne norme. Družba namreč stigmatizira vsakega člana, ki se oddalji od pričakovanih norm. Na koncu Centa predloži smernice za premostitev stigmatizacije. Poziva k temu, da je drugega treba slišati in ga v prvi vrsti narediti za resničnega, da se je treba zavedati, kako je drugi vedno drugačen od nas. Največje ovire za sprejemanje drugega pa pomenijo narcizem, strah in pristranskost.

Peti članek v obravnavani monografiji poveže svetopisemsko zgodbo o Tobitu s prvinami edukacije. Sveto pismo govori o tem, kako je bil Tobitov sin To-

bija poslan v Medijo h Gabaelu, po vredo desetih talentov srebra. Na poti ga je spremljal angel Rafael, ki se je Tobitu predstavil kot eden od njegovih sorodnikov. Gerjolj v angelu Rafaelu vidi vlogo botra, ki mladostnika spremlja na poti odraščanja in h kateremu se lahko mladenič nekoliko bolj zaupa kakor svojim lastnim staršem, boter pa ga prav tako vzgaja in uči veščin za pravično življenje. Obenem se dotakne tudi Tobitove slepote, ki ga je prizadela zaradi belih peg. Če so oči ogledalo duše, potem lahko drži tudi to, da starši v obdobju odraščanja otrok nekoliko oslepijo, saj jih mladostniki zaradi želje po samostojnosti ne spustijo v svojo dušo. Vzporedna svetopisemska pripoved v Tobitovi knjigi spregovori o Tobijevi poroki s sorodnico Saro. Sari je zli duh odvzel že sedem mož. Vsi so umrli na poročno noč in podobno se pričakuje tudi za Tobija. A angel Rafael odžene hudega duha, Tobija pa ozdravi svojo ženo. Gerjolj prepozna v tem zmago ljubezni nad smrtjo, seveda pod pogojem, da je središče ljubezni Bog. Dodaja, da je za starše na stara leta najlepše darilo, videti svoje otroke srečne in s potomci, ob tem pa tudi prepoznajo, da je bila njihova vloga in vloga drugih ljudi (angelov), ki so spremljali njihovega otroka na poti odraščanja, nepogrešljiva. Angeli so vsakdanjem življenju otrok poleg staršev tudi pedagogi, kateheti, športni učitelji in drugi, ki otroka spremljajo na poti njegovega odraščanja, ga učijo za veščine in življenje in mu na neki način zagotavljajo tudi varno okolje.

Anna Jungeiwicz se v svojem prispevku opira na metafore o svetu kot tiskalnem stroju, ki so jih uporabljali zgodnji poljski pridigarji, po zgledu velikih filozofov (Platon, Aristotel) in teologov (sv.

Avguštin). Obrača se na češkega protestanta Johanna Amosa Komenskega (1592–1670), na poljskega dominikanskega pridigarja Fabiana Birkowskega (1566–1636) in na poljskega pridigarja Franciszeka Rychłowskega (1611–1673). Avtorica pravi, da se je treba vprašati o funkcijah teh metafor. So namreč veliko več kakor le retorični okras. Misli zgoraj omenjenih teologov se navezujejo na figurativno gradnjo sveta, ki je zgrajena iz različnih, hierarhičnih delov. Toda to ne ponazarja le konstrukcije sveta, ampak še posebno prenos resnice in znanja. Funkcija je torej bolj epistemološka kakor ontološka. Nadalje metafore ponazarjajo predhodni obstoj bitij v Božjih mislih pred dejanjem stvarjenja. Nena zadnje pa nakazujejo na človekovo potrebo po oblikovanju svoje lastne podobe po božji podobi, to pa je mogoče zaradi božje podobe, ki obstaja v naravi.

Naslednji članek za obravnavano monografijo je pripravila Ana Martinjak Ratej. Govori o podobi človeka kot osebe v povezavi s totalitarnimi režimi. Avtorica je, navezujoč se na Hanno Arendt, na Zygmunta Baumana in na druge personaliste, prikazala nevarnosti totalitarnih sistemov za človeka in človeštvo. Ti sistemi namreč izničijo človekovo dostojanstvo, poleg tega želijo izenačiti družbo, to pa vodi do zanikanja različnosti in edinstvenosti vsakega človeškega bitja. Martinjak Ratejeva sklene, da bi nam morale biti bogate izkušnje totalitarnih sistemov iz zgodovine šola za nadaljnje odločitve. Pravi, da bi se bilo treba upreti vsem političnim sistemom in oblikam vladanja, ki na takšen ali drugačen način vpeljujejo prvine totalitarizma v svoje oblike vladanja.

Prispevek Veronike Beliaev-Saczuk je sad njenega terenskega dela (2014–

2015) v regiji Okian, ki leži v Republiki Burjatiji, avtonomni republiki Ruske federacije v Sibirskem zveznem okrožju. Na omenjenem okrožju živita dve etnični skupnosti – Sojoti in Burjati. V tem delu sveta se je vse do danes ohranil budizem, ki pa vsebuje primesmi šamanizma. Po avtoričinih besedah je teh primesi v Okainu največ na svetu. Avtorica posebno mesto v članku posveti boginjama ljubezni, imenovanima Bela in Zelena Tara, spreminjajočim se lokacijam, njunemu čaščenju in negovanju podob ter različnim legendam, ki so še danes močno navzoče v življenju tamkajšnje skupnosti.

Raznovrstnost prispevkov v monografiji kaže na dejstvo, da je človek kot

družbeno bitje vpet v najrazličnejše vzorce družbe. Podobe, ki jih odkriva v svojem življenju, so v veliki meri odvisne od percepcij družbe, ki jih je kot posameznik in kot družbeno bitje pridobil in si jih nekako tudi prilastil. Odličnost monografije uvidimo v iskanju njene rdeče niti. Kaže na to, kako pomembno je, da človek sprejema sebe in drugega, brez spolne, verske, etnične ali kakršnekoli druge stigmatizacije. Hkrati pa mora imeti pred očmi tudi dejstvo, da je za graditev sobivanja v sožitju treba uporabljati pravilne edukacijske veščine – takrat, ko sami raziskujemo, pa tudi takrat, ko posredujemo svoje znanje naslednjim rodovom.

Urška Jeglič

Mihai Dragnea. *Christian Identity Formation Across the Elbe in the Tenth and Eleventh Centuries*. New York: Peter Lang, 2021. 126 + VIII str. ISBN: 978-1-4331-8431-4.

Romunski kulturni zgodovinar Mihai Dragnea, raziskovalec na Univerzi jugovzhodne Norveške in glavni urednik ameriške znanstvene revije *Hiperborrea*, je skupnost preučevalcev srednjega veka in religijske zgodovine obogatil z monografijo o procesu pokristjanjevanja nekdanjega slovanskega ljudstva Vendov ob reki Labi na mejnem ozemlju med današnjo Nemčijo in Poljsko. Raziskovanje tamkajšnjih Slovanov ima resda v modernem kritičnem zgodovino-pisju dolgo izročilo, a se je večina doslejšnjih študij te vrste osredotočala predvsem na etnično-jezikovne (samo) opredelitve, na prodiranje germanskih vplivov na slovanski vzhod, na nastop

geografsko-kulturne prehodnosti (t. i. *Germania Slavica*) in na oblikovanje poljske srednjeveške države. Osrednje vprašanje obravnavanega dela je drugačno in tako tudi izvirno: kako so v 10. in v 11. stoletju krščanski aristokrati, zlasti pripadniki cesarske rodbine Otoncev, cerkveni hierarhi, potopisci in zgodovino-pisci, izhajajoči povečini z nemškega govornega območja, razumeli postopno sprejemanje krščanske vere med Vendi. Avtor prepričljivo dokazuje, da je bila glavna skrb cerkvenih avtoritet politična in duhovna vključitev Slovanov v okvir Svetega rimskega cesarstva kot samooklicanega povezovalca (zahodno)krščanskega sveta, pri tem pa je posebna skrb veljala prepoznavanju resničnih ali domnevnih krivoverstev in preprečevanju vračanja k predkrščanskim obrednim praksam in vrednostnim predpostavkam. V tem pogledu monografija razkriva pomembno in v srednje-